

BESTIDNOST PORICANJA

Nenad Vukosavljević

Ostali bismo uskraćeni kada bi cilj suđenja za ratne zločine bio samo sprovođenje kazne za počiniocima i naredbodavcima, a da pritom u nama ne dođe do spoznaje o suodgovornosti koju svi, u manjoj ili većoj meri, imamo.

Mada humanitarno pravo definiše šta je u ratu zločin, ono sam rat ne prepoznaje kao zločin. Ipak svuda oko nas i deset godina kasnije, postoji mnoštvo tragova rata, počevši od mržnje pa do proteranih, porodica nestalih osoba, uništenih života obespravljenih ljudi kojima nijedan sud ne može da ispravi učinjenu nepravdu. Rat je zločin sam po sebi i onda kada se "samo" vojnici međusobno ubijaju. Uprkos tome ili baš zato, svi mi, pa i oni koji su iz rata izašli prilično neoštećeni, dužni smo da prepoznamo prvo svoju odgovornost za ono što smo činili i podržavali i za ono što nismo činili, a mogli smo.

Prezir

Sa neverovatnom energijom i mržnjom se i dan danas mnogi u javnosti obrušavaju na udruženja građana koja se bore za ljudska prava ili doprinose rasvetljavanju zločina i nemali broj običnih ljudi vidi u njima izdajnike i izdajnice. Optužuje ih se za plaćeništvo i profiterstvo. A kao zaštitnici se prepoznaju oni koji su u vreme bombardovanja Srbije dobijali stanove za svoje političke zasluge, nade u budućnost im bude oni koji su se bestidno obogatili u vreme najvećeg siromaštva i državno organizovane i sponzorisanе pljačke. Spram takvih nema mržnje, a zapravo i ne treba da je bude, jer mržnja je bolest koju čovek nosi, iskreni prezir spram takvih bi bio daleko primereniji.

Prosečan stanovnik Srbije danas, 2005. godine, na desetogodišnjicu obustave vojnih dejstava u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, reći će vam kako osuđuje sve zločine i da odgovorne treba kazniti, da se istovremeno protivi izručenju «naših» nekom stranom sudu, i da su izdajnici oni koji sa naše strane iznose dokaze o zločinima počinjenim između ostalog i u njegovo ime. Zločin u naše ime se priznaje i sa gnušanjem osuđuje ako postoji video snimak ubistva, a to što npr. u skladištu kod Tuzle već godinama leže tela stotina i hiljade posmrtnih ostataka egzekutiranih civila nije bilo dovoljno da se spoznaja o počinjenom zločinu prihvati. Nije bolje ni kod suseda sa kojima smo ratovali, ali je taj prosečan građanin spreman da se takmiči u bestidnosti poricanja sa komšijama, umesto da načini bolni korak suočavanja i priznanja, a on je bolan jer se mora krenuti od sebe. Gde sam bio, šta sam radio, koga sam podržavao, kome sam se divio, kome sam verovao, čemu sam klicao?

Čitav život rasprsnut kao sapunični mehur.

A potom sledi ukaljani mit o nevinosti i pravednosti sopstvenog naroda, kojeg se valja ratosiljati i prihvatiti da se narodi ne mogu deliti po kategorijama pošteni-nepošteni, dobri-loši. Ne ostaje mnogo za šta se taj prosečan čovek može uhvatiti i zato je teško, jer se po crno-belim kategorijama, on ne može svrstati tamo gde bi voleo. A nije tako teško, jer čovek je ono što čini, a svoje delovanje može da menja u skladu sa svojim razumom i osećajem za pravednost.

Spoznaja da nisu svi isti se čini dobrim početkom. Ima puno Srba, Hrvata, Bošnjaka, Albanaca koji se ne identifikuju sa zločinima činjenim u ime njihovog naroda već ih javno osuđuju, i nazovimo stvari pravim imenom, oni nisu izdajnici već savest svoga naroda.

Prvi preduslov pomirenja i izgradnje međusobnog poverenja ljudi koji su tokom rata bili na suprotnim stranama nije kažnjavanje ratnih zločina već njihova osuda od onih u čije ime su činjeni. Kažnjavanje dolazi kao logičan korak koji sledi, i to ne osvete radi ili ispravljanja nepravde koja se ne može ispraviti, već kao čin odgovornog društva koje skida ljagu kolektivne krivice i svodi je na ono što jeste, krivicu pojedinaca. Kazna zločina porodicama žrtava nije zadovoljština, već priznanje njihove patnje, njima učinjene nepravde, ustanovljavanje istine o sudbini žrtava je ono što donosi izvesnost i završava dugogodišnji proces borbe za istinom i pravdom. Taj čin samo otvara mogućnost zacelenja rana koje ljudi nose godinama.

Stvari bi bile lakše i jednostavnije kada bi se istim merilom gledala dela «svojih» i «tuđih», tada bi se ravnali samo po svom osećaju pravde i najosnovnije ljudskosti, bez uplitanja nacionalnog kao elemata koji utiče na vrednosni sistem, pretvarajući patnje naših sunarodnika u veće i važnije od onih sa druge strane.

Puške i mitovi

Poznajem na desetine boraca sa sve tri, nekad zaraćene, strane koji imaju hrabrosti da se danas bore za mir i pravdu, za pošteno društvo u kojem žive, i mnogi kažu da je bilo lakše nositi pušku nego se danas suprotstavljati mitovima o bezgrešnosti sopstvenog naroda. Video sam i hiljade ljudi koji su posetili tribine na kojima su govorili bivši borci sa sve tri strane i koji su mahom pozdravili ove hrabre ljude. A među posetiocima je bilo najviše bivših boraca i izbeglica, onih koje je rat teško pogodio. Ovakvi glasovi nisu retki, ali se retko čuju od bukača i nasilnika sa sve tri strane, zato je važno reagovati, zato je važno dati svoj glas, staviti do znanja da nije u naše ime.

Odovornost je vezana za moć koju imamo da na stvari utičemo, mi građani i građanke Srbije tu odgovornost najpre nosimo u ovoj našoj zemlji, tu možemo da utičemo i damo doprinos izgradnji pravednijeg i humanijeg društva, u korist ogromne većine. Nosimo odgovornost i za to da damo šansu za promenu, da ne etiketiramo ljude i dopustimo im da izađu iz okova stavova kojima su robovali pre deset godina. Podlegnemo li privlačnosti superiorne ušančenosti i moraliziranja, sa pozicije onih «koji su čistih ruku», spram ljudi «prljavih ruku», učinićemo nepravdu prevarenima, onima koji nisu znali, koji nisu mogli, koji su se bojali, koji su lagali sebe, pa i spram onih koji su se pokajali. Put pomirenja počinje takođe od nas samih, u odnosu spram društva koji podržava promenu umesto cementiranja sadašnjeg stanja i proširenja rovova između «nas dobrih» i «njih zlih».

Negdašnji ratnici i mirovni aktivisti, su naizgled dve nepomirljive kategorije ljudi. Neki bi takve zvali, patriote i izdajnici. Četvrta je godina kako bivši borci iz Srbije i Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, zajedno rade na onome što su prepoznali kao zajedničku vrednost, a to je izgradnja mira u regionu. Bilo je teško započeti tako nešto, ali puno lakše nego što bi se očekivalo. Nasuprot uvreženom stavu o nepomirljivoj suprotstavljenosti, veliki broj ljudi sa svih nekada zaraćenih strana, uvida svu besmislenost nasilja u kojem su učestvovali i oseća potrebu i odgovornost da se danas, učeći iz svog jezivog iskustva, angažuje na izgradnji mira i saradnji među ljudima, zalaže za prava svih, a posebno onih koje su nekada doživljavali kao neprijatelje.

Nije to samo ono površno i lažno «ko nas, bre zavadi», nije ni ono «krivi su političari, da se narod pitao rata ne bi ni bilo». Stvari su dublje od toga. Narod se pitao itekako, i kada se pitao, misleći pritom da će pobediti, bio je većinski za rat, i sa tim se takođe treba suočiti. Očekivanja se nisu ispunila, a srca su im se ispunila tugom, besom, mržnjom i strahom.

Valja se suprotstaviti «svojima», onima u svojoj sredini koji i dalje šire mržnju, koji podgrevaju nadu u osvetu, koji daju sebi za pravo da govore u naše ime, koji mašu brojevima o masama koje upravo iza njih stoje i odriču pravo onima koji drugačije misle da bilo šta kažu i čine. Opet je narod pred izborom, između lažne sigurnosti zabluda kojima se pokušava opravdati nepravda učinjena drugima, i između poštenja u odnosu prema «svojima» i «tuđima».

Da živimo u zemlji u kojoj sve strukture države i društva imaju konsenzus oko stava da svaki čovek mora imati svoja prava, bez obzira na to kako se zove, bilo bi manje potrebe da se građani udružuju da bi se štitili ili da bi iskazali

solidarnost štiteći druge. Na nesreću, ljudi to najčešće shvate tek kada na svojoj koži osete nepravdu i vide da druge nije briga jer se boje za sebe, a ustvari se samo nadaju da oni nisu prvi koji slede.

Tekst je objavljen u časopisu Pravda u tranziciji, br. 1, oktobar 2005.